

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXVIII, СВ. 2

ISSN 0350-185X
UDC 808

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
AND
SASA SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE

SOUTH SLAVIC PHILOLOGIST

Vol. LXXVIII, No. 2

Editorial Board

*Dr Rajna Dragičević, Dr Victor Friedman, Dr Najda Ivanova,
Dr Vladan Jovanović, Dr Aleksandar Loma, Dr Alina Maslova,
Dr Sofija Miloradović, Dr Miroslav Nikolić, Dr Slobodan Pavlović,
Dr Slobodan Remetić, Dr Jelica Stojanović,
Dr Sreto Tanasić, Dr Zuzanna Topolińska, Dr Anatoly Turilov,
Dr Jasna Vlajić-Popović*

Editor-in-Chief

Rajna Dragičević

BELGRADE
2022

ISSN 0350–185X
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ
књ. LXXVIII, св. 2

Уређивачки одбор

*др Јасна Влајић-Појовић, др Рајна Драгићевић, др Најда Иванова,
др Владан Јовановић, др Александар Лома, др Алина Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Слободан Реметић, др Јелица Симојановић,
др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Виктор Фридман*

Главни уредник
Рајна Драгићевић

БЕОГРАД
2022

Први број *Јужнословенског филолога* изашао је 1913. године, у Београду. Часопис су покренули Љубомир Стојановић и Александар Белић, чланови Српске краљевске академије. Први уредник *Јужнословенског филолога* био је Александар Белић. Од броја XVIII часопис издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.

Секретар Уређивачког одбора

др Владан Јовановић

Рецензенти

др Милан Ајџановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Миливој Алановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Исидора Бјелаковић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Wayles Browne (Cornell University, USA), др Вера Васић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Јасна Влајић-Поповић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Дојчил Војводић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Ана Вујовић (Учитељски факултет, Београд), др Sanja Vulić (Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu), др Наташа Вуловић-Емонс (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Јасмина Грковић-Мејџор (САНУ, Београд), др Дара Дамљановић (Филозофски факултет, Београд), др Милорад Дешић (Филолошки факултет, Београд), др Наташа Драгин (Филозофски факултет, Нови Сад), др Рајна Драгићевић (Филолошки факултет, Београд), др Сања Ђуровић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Душанка Звекић-Душановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Andrea Zorka Kinda-Berlaković (Institut für Slawistik, Wien), др Ксенија Кончаревић (Филолошки факултет, Београд), др Часлав Копривица (Факултет политичких наука, Београд), др Веселинка Лаброска (Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопље), др Ивана Лазић-Коњик (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Александар Лома (САНУ, Београд), др Весна Ломпар (Филолошки факултет, Београд), др Александар Лукашанец (НАН, Минск), др Биљана Марић (Филолошки факултет, Београд), др Марјан Марковић (МАНУ, Скопље), др Александар Милановић (Филолошки факултет, Београд), др Софија Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Биљана Мишић-Илић (Филозофски факултет, Ниш), др Радивоје Младеновић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Ђорђе Оташевић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Ваца Павковић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Слободан Павловић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Наталија Панић Церовски (Филолошки факултет, Београд), др Људмила Поповић (Филолошки факултет, Београд), др Слободан Реметић (АНУРС, Бања Лука), др Стана Ристић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Владислава Ружић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Биљана Сикимић (Балканолошки институт САНУ, Београд), др Далибор Соколовић (Филолошки факултет, Београд), др Jan Sokółowski (Uniwersytet Wrocławski), др Вања Станишић (Филолошки факултет, Београд), др Рада Стијовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Јелица Стојановић (Филозофски факултет, Никшић), др Срето Танасић (АНУРС, Бања Лука), др Станислава Тофоска (Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопље), др Анатолиј Аркадьевич Турилов (Институт славяноведения, Москва), др Ирена Цветковић-Теофиловић (Филозофски факултет, Ниш), др Јован Чудомировић (Филолошки факултет, Београд), др Гордана Штрбац (Филозофски факултет, Нови Сад)

Израду и штампање финансирао је

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 22. 11. 2022.

Издају

Српска академија наука и уметности, Кнез Михаилова 35, Београд
Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, Београд

Коректура

мр Дивна Продановић, др Милена Јакић Шимшић, др Јелена Јанковић, др Јована Јовановић,
др Наташа Миланов, др Ана Миленковић, др Вања Миљковић, др Слободан Новокмет,
др Сандра Савић, др Милица Стојановић, др Бојана Тодић-Санковић, др Драгана Цвијовић

Коректура шексцова на руском
Стефан Милошевић

Коректура шексцова на енглеском
др Татјана Ружин Ивановић

Припрема за штампу
Давор Палчић (palcic@eunet.rs)

Штампа
Планета принт
Виноградски венац 9, Београд

Решењем Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије, број 413-00-724/2002-01 од 17. 7. 2002. године, ова публикација је ослобођена пореза на промет.

САДРЖАЈ

Миро Вуксановић: Научник Предраг Пипер	17
Људмила Поповић и Ксенија Кончаревић: Биографија академика Предрага Пипера	21
Ана Голубовић: Библиографија академика Предрага Пипера	25

Студије и расправе

Митра М. Релјић: Етика научника и професора Предрага Пипера	69
Митра М. Релич: Этика ученого и профессора Предрага Пипера	82
Mitra M. Reljić: The Ethics of the Scholar and Professor Predrag Piper	83
Ксенија Ј. Кончаревић: Историјат српске лингвистичке русистике у опусу академика Предрага Пипера	85
Ксения Е. Кончаревич: История сербской лингвистической русистики в трудах академика Предрага Пипера	99
Ksenija J. Končarević: History of Serbian Linguistic Russian Studies in the Opus of Academician Predrag Piper	100
Здравко М. Бабић: О типолошким истраживањима српског и других словенских језика академика Предрага Пипера	101
Здравко М. Бабић: О типологических исследованиях сербского и других славянских языков академика Предрага Пипера	113
Zdravko M. Babić: On Typological Investigations of Serbian and Other Slavic Languages by Academician Predrag Piper	113
Александар М. Милановић: Предраг Пипер као тумач славеносрпске епохе	115
Александар М. Миланович: Предраг Пипер как толкователь славяносербской эпохи	129
Aleksandar M. Milanović: Predrag Piper as an Interpreter of the Slavonic Serbian Age	130
Рајна М. Драгићевић, Милош В. Утвић: Лексиколошки допринос граматици границе Предрага Пипера	131
Райна М. Драгичевич, Милош В. Утвич: Лексикологический вклад в грамматику границы Предраг Пипера	145
Rajna M. Dragičević, Miloš V. Utvić: Lexicological Contribution to the Grammar of the Border of Predrag Piper	146

Јасмина М. Грковић-Мејџор: О пореклу оптативне употребе глаголског придева на <i>-л</i>	147
Јасмина М. Гркович-Мейџор: О происхождении оптативного употребления причастия на <i>-л</i>	157
Jasmina M. Grković-Major: On the Origin of the Optative Use of the Verbal Adjective in <i>-l</i>	158
Марјан Д. Марковиќ, Зузана В. Тополињска: Формална и семантичка деривација на прасловенскиот корен <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> во македонскиот и полскиот јазик	159
Марјан Д. Марковић и Зузана В. Тополињска: Формална и семантичка деривација у прасловенском корену <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> у македонском и полском језику	172
Marjan D. Markovikj, Zuzana V. Topolinjska: Formal and Semantic Derivation of the Proto-Slavic Verbal Root <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> in the Macedonian and Polish Languages	173
Виктор Д. Савић: О проблему формирања ћириличкога писма. Неколика прилога	175
Виктор Д. Савич: О проблеме формирования кириллицы. Несколько заметок ..	203
Viktor D. Savić: On the Issue of the Formation of the Cyrillic Alphabet: Some Observations	204
Александар Б. Лома: Из старосрпске металуршке терминологије: <i>близница</i>	207
Александар Б. Лома: Из древнесербской металлургической терминологии: <i>близница</i>	219
Aleksandar B. Loma: On Old Serbian Metallurgical Terms: <i>bliznica</i>	220
Слободан Ј. Павловић: Допунска псеудокоординација у старосрпском језику	221
Слободан Ј. Павлович: Дополнительное псевдосочинение в древнесербском языке	238
Slobodan J. Pavlović: Complement Pseudo-Coordination in Old Serbian	239
Марта Ж. Бјелетић: Црквенословенски творбени елементи у српским народним говорима (суфикс <i>-ије</i>)	241
Марта Ж. Белетич: Церковнославянские словообразовательные элементы в сербских народных говорах (суфикс <i>-ије</i>)	252
Marta Ž. Bjeletić: Church Slavonic Word-Formation Elements in Serbian Vernaculars (the Suffix <i>-ije</i>)	253
Снежана М. Петровић: Две ране турске позајмљенице у словенским језицима – <i>јарак</i> и <i>јаруга</i>	255
Снежана М. Петровић: Два ранних тюркских заимствований в славянских языках – <i>јарак</i> и <i>јаруга</i>	268
Snežana M. Petrović: Two Early Turkic Loanwords in the Slavic Languages – <i>jarak</i> and <i>jaruga</i>	268

Јелена М. Стошић: Дистрибуција просторних заменичких прилога у старој српској писмености	269
Елена М. Стошич: Распространение пространственных местоимений в сербской письменности	285
Jelena M. Stošić: Distribution of Spatial Demonstratives in Serbian Literacy	286
Исидора Г. Бјелаковић: Језик рачунског дневника храма светих апостола Петра и Павла у Араду (1728–1752) – фонолошке особине	287
Исидора Г. Бјелакович: Язык дневника учета храма святых апостолов Петра и Павла в Араде (1728–1752 гг.) – фонологические характеристики	300
Isidora G. Bjelaković: The Language of the Accounting Ledger Journal of the Church of the Holy Apostles Peter and Paul in Arad (1728–1752) – Phonological Features	301
Најда И. Иванова: Из историје српске филологије 19. века. <i>Славенска грамајшка сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) Димитрија Тирола	303
Најда И. Иванова: Из истории сербской филологии XIX века. <i>Славенска грамајшка сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) Димитрија Тирола	315
Najda I. Ivanova: On the History of the Nineteenth-Century Serbian Philology. <i>Славенска грамајшка сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) by Dimitrije Tirol	315

Слободан Н. Реметић, Радојка Б. Цицмил-Реметић: О употреби предлога <i>за</i> у говору источнобосанских Ера	317
Слободан Н. Реметић и Радојка Б. Цицмил-Реметић: К вопросу об употреблении предлога <i>за</i> в говоре восточнобоснийских Эров	328
Slobodan N. Remetić, Radojka B. Cicmil-Remetić: On the Use of Preposition <i>za</i> in the Vernacular of Eras from Eastern Bosnia	329
Софија Р. Милорадовић: Граматикализација и полифункционалност предлога <i>за</i> у призренско-тимочким и косовско-ресавским говорима	331
Софија Р. Милорадович: Грамматализованость и полифункциональность предлога <i>за</i> в призренско-тимокском и косово-ресавском диалектах	352
Sofija R. Miloradović: Grammaticalization and Polyfunctionality of the Preposition <i>ZA</i> in Prizren-Timok and Kosovo-Resava Vernaculars	353
Веселинка Т. Лаброска, Станислав Р. Станковић: Негацијата во вратничкиот и во скопскоцрногорскиот говор – споредба со горноморавскиот говор	355
Веселинка Т. Лаброска, Станислав Р. Станковић: Негација у вратничком и скопскоцрногорском говору – у поређењу с горњоморавским говором	366
Veselinka T. Labroska, Stanislav R. Stanković: Negation in the Dialects of Vratnica and Skopska Crna Gora – a Comparison with the Dialect of Gornja Morava	367

Радивоје М. Младеновић: Реченице са временском клаузом у говору Призренског Подгора	369
Радивоје М. Младеновић: Предложения с временной клаузой в говоре Призренского Подгора	381
Radivoje M. Mladenović: Sentences which Contain Temporal Clauses in the Vernacular of the Prizren Podgor	382
Motoki Y. Nomachi: On a Particular Usage of the Locative and Accusative Cases in Burgenland Croatian	383
Мотоки Ј. Номачи: О употреби локатива и акузатива без предлога у језику градишћанских Хрвата	407
Мотоки Ј. Номачи: Об употреблении предложных и винительных падежей без предлогов в языке Хорватов в Градишке	408

Борис Ју. Норман: Именной субъект при глагольном сказуемом в 1-м лице множественного числа (<i>Одни бабы живем</i>)	409
Борис Ј. Норман: Именски субјекат при глаголском предикату у првом лицу множине (<i>Одни бабы живем</i>)	420
Boris Ju. Norman: Nominal Subject with a Verb Predicate in the 1 st Person Plural (Russian <i>Odni baby zhivem</i>)	421
Victor A. Friedman: <i>Neka</i> : How Macedonian Differs from Both Bulgarian and the Former Serbo-Croatian	423
Виктор А. Фридман: <i>Нека</i> : како се македонски језик разликује и од бугарског, и од некадашњег српскохрватског	427
Виктор А. Фридман: <i>Нека</i> : чем македонский язык отличается от болгарского и от бывшего сербохорватского	428
Твртко Т. Прћић: И скраћенице и речи: акроними у српском језику	429
Твртко Т. Прћич: И аббревиатуры, и слова: акронимы в сербском языке	465
Tvrtko T. Prčić: Abbreviations and Words at the Same Time: Acronyms in Serbian	466
Срето З. Танасић: Дијалoшкa цитација као вид туђег говора	467
Срето З. Танасич: Диалогическая цитатность как вид чужой речи	481
Sreto Z. Tanasić: Dialogic Citation as an Aspect of Other People's Speech	481
Мирослав Б. Николић: Лексема <i>пар</i> као квантификатор у српском језику	483
Мирослав Б. Николич: Лексема <i>ПАР</i> как квантификатор в сербском языке	495
Miroslav B. Nikolić: Lexeme <i>PAR</i> as a Quantifier in the Serbian Language	496

Душка Б. Кликовац: О речничкој обради заменичких речи (на примеру показних заменица <i>оволики, толики и онолики</i>) . . .	497
Душка Б. Кликовац: Об отражении в словаре местоименных слов (на примере указательных местоимений <i>оволики, толики, онолики</i>)	515
Duška B. Klikovac: On the Lexicographic Treatment of Pronominal Words (Exemplified by Serbian Demonstrative Pronouns <i>ovoliki, toliki</i> and <i>onoliki</i>)	516
Станислава-Сташа Тофоска: Префиксните зборообразувачки модели на глаголите на движење во македонскиот јазик	517
Станислава-Сташа Тофоска: Префиксални творбени модели основних глагола кретања у македонском језику	529
Stanislava-Stasha Tofoska: Derivational Models with Prefixes in Macedonian Verbs of Motion	529
Људмила В. Поповић: Доминантне и рецесивне варијанте језика у светлу Европске повеље о регионалним или мањинским језицима	531
Људмила В. Поповић: Доминантны и рецесивны варианты языка в свете европейской хартии о региональных языках или языках меньшинств	554
Ljudmila V. Popović: Dominant and Recessive Variants of Language in the Light of the European Charter for Regional or Minority Languages	555
Владислава Ж. Ружић: О финалним реченицама у српском језику	557
Владислава Ж. Ружић: О придаточных предложениях цели в сербском языке	574
Vladislava Ž. Ružić: About Intentional Sentences in the Serbian Language	575
Ивана Н. Антонић: Један вид кондензовања временске клаузе у српском језику	577
Ивана Н. Антонић: Один тип конденсации временной придаточной в сербском языке	593
Ivana N. Antonić: One Type of Condensation of the Temporal Clause in the Serbian Language	595
Миливој Б. Алановић: Аналитички каузативи: структурна и значењска обележја предикатског израза	597
Миливој Б. Алановић: Аналитические каузативы: структурные и семантические характеристики предикативного выражения	624
Milivoj B. Alanović: Analytical Causatives: Structural and Semantic Characteristics of the Predicate Construction	624

Снежана У. Гудурић: Мали прилог контрастивној синтакси просте реченице индоевропских језика. Основне реченичне структуре у српском и француском језику	625
Снежана У. Гудурић: К вопросу о сравнительном синтаксисе простого предложения в индоевропейских языках. Основные синтаксические конструкции в сербском и французском языках	644
Snežana U. Gudurić: Petite contribution à la syntaxe contrastive de la phrase simple en langues indoeuropéennes. Les structures syntaxiques fondamentales en serbe et en français	645
Билјана Ж. Марич: Маркери унутрашњег говора у руском и српском језику	647
Билјана Ж. Марич: Маркеры внутренней речи в русском и сербском языках	658
Biljana Ž. Marić: Inner Speech Markers in Russian and Serbian	658
Драгана М. Керкез: О везнику <i>a</i> у савременом руском језику у поређењу са српским	659
Драгана М. Керкез: О союзе <i>a</i> в современном русском языке в сравнении с сербским	673
Dragana M. Kerkez: Russian Conjunction <i>a</i> in Comparison with Serbian	674
Стана С. Ристић: Концепт домовина/отаџбина у контексту асоцијативне граматике	675
Стана С. Ристић: Концепт родина/отечество в контексте ассоциативной грамматики	694
Stana S. Ristić: The Concept of HOMELAND/FATHERLAND in the Context of Associative Grammar	695
Неђо Г. Јошић: Поглед на српску ауторску лексикографију	697
Неђо Г. Јошић: Взгляд на сербскую авторскую лексикографию	709
Neđo G. Jošić: A View of Serbian Authored Lexicography	710
Марија Ј. Стефановић: Ка опису концепта <i>вредносӣ</i> у српском језику	711
Марија Ј. Стефановић: К описанию концепта <i>ценность</i> в сербском языке	729
Marija J. Stefanović: Towards the Description of the Concept of <i>Value</i> in the Serbian Language	730
Владан З. Јовановић: Именица <i>в(и)јенац</i> у изразима с хришћанском компонентом значења у српском језику (из угла српског лексикографског описа)	731
Владан З. Јовановић: Существительное <i>в(и)јенец</i> в выражениях с христианским компонентом значения в сербском языке (с точки зрения сербского лексикографического описания)	745
Vladan Z. Jovanović: Noun <i>в(и)јенац</i> in Phrases with Christian Meaning Component in the Serbian Language (from the Viewpoint of Lexicographic Description)	746

Марина М. Николић: Лексика са семантичком компонентом простора и времена у српском јавном дискурсу током пандемије ковида	747
Марина М. Николич: Лексика со значением времени и пространства в сербском публичном дискурсе во время пандемии ковида	768
Marina M. Nikolić: Spatial and Temporal Vocabulary in Serbian Public Discourse During the COVID Pandemic	769

Хроника

Излагања на представљању књиге: Предраг Пипер, Иван Клајн, Рајна Драгићевић, <i>Нормативна граматика</i> , четврто издање, Нови Сад: Матица српска, 2022, Матица српска, 25. V 2022.	
Градуелност нормативних решења (Јасмина Грковић-Мејџор)	771
Другачија граматичка решења у <i>Нормативној граматици</i> (Весна Ломпар)	776
Четврто издање <i>Нормативне граматице</i> (Рајна Драгићевић)	780

Прикази и критика

Olga Kielak. <i>Zwierzęta domowe w języku i kulturze. Studium etnolingwistyczne</i> . Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2020, 316 str. (Ана Самарцић)	785
Дорота Пазио-Влазловская. <i>Церковь в кругу ценностей: семья, традиция, патриотизм (по материалам интернет-портала «Российской газеты»)</i> . Warszawa: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2021, 246 стр. (Ивана Лазић Коњик)	795
<i>Словарь русского языка коронавирусной эпохи</i> . М. Н. Приемышева (отв. ред.), Ю.С. Ридецкая / Санкт-Петербург: Институт лингвистических исследований РАН, 2021. – 550 с. <i>Русский язык коронавирусной эпохи</i> . Коллективная монография / Ин-т лингв. исслед. РАН; М. Н. Приемышева (отв. ред.), Ю. С. Ридецкая. — СПб.: Ин-т лингв. исслед. РАН, 2021. – 610 с. (Драгана Керкез)	802
Миљивој Алановић. <i>Зайиси из српске синтаксе: узајамне везе форме и значења</i> . Нови Сад: Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет, 2020, стр. 350. (Наташа Киш)	813

- Милош Ковачевић. *Српски стилстичари*. Београд: Српска књижевна задруга, Едиција „Књижевна мисао“, 2021, 332 стр. (Милка Николић) 820
- Светлана Слијепчевић Бјеливук. *Рекламно-пропагандни жанр у српском политичком дискурсу*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2021, 248 стр. (Марина М. Николић) 834

Регистри

- Регистар кључних речи LXXVIII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 839
- Регистар имена LXXVIII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 843

Ову књигу „Јужнословенског филолога“ посвећују почившем академику Предрагу Пићеру његови пријатељи, колеге и ученици са захвалношћу и поштовањем.

Gregory T. ...

ISSN 0350-185X, – Књ. 78, св. 2 (2022), стр. 115–130

УДК 811.163.41(091)"17/18"

81:929 Пипер П.

COBISS.SR-ID 85131785

DOI: <https://doi.org/10.2298/JFI2202115M>

Примљено: 4. јула 2022.

Прихваћено: 9. септембра 2022.

Оригинални научни рад

Александар М. Милановић*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за српски језик
са јужнословенским језицима

ПРЕДРАГ ПИПЕР КАО ТУМАЧ СЛАВЕНОСРПСКЕ ЕПОХЕ

У раду се анализирају доприноси Предрага Пипера проучавањима славеносрпске епохе презентовани у радовима објављеним у дужем временском периоду. Тежиште у Пиперовим сагледавањима епохе налази се на социолингвистичком и лингвокултуролошком тумачењу тадашњих књижевнојезичких концепција које су се укрштале или сукобљавале. Централна места у таквој поставци добили су Доситеј Обрадовић и Јован Стерија Поповић, одмах за њима и Захарија Орфелин.

Кључне речи: Предраг Пипер, славеносрпски језик, диглосија, стилска раслојеност, књижевнојезичка концепција, лексички славенизам, урбанизација, терминологија, лингвистичка методологија.

1. Будући да је био русиста и србиста, односно слависта у најбољем значењу тог појма, не чуди што је Предраг Пипер у дужем периоду (1981–2018) показивао научно интересовање за тзв. „предвуковску епоху“, односно период српске писмености у којем је руска култура вршила најснажнији утицај на нашу преко двају својих језичких идиома – рускословенскога и рускога књижевног језика. Пишући и синтетичке и аналитичке радове махом социолингвистичког, лингвокултуролошког и културолошког усмерења, Пипер је формирао специфичан поглед на период од 1690. године до коначне победе вуковскога стандарднојезичког модела, у којем је нарочито значајно његово тумачење језичких превирања у славеносрпској епохи. Стога овај рад представља покушај целовитог

* aleksandar.jus@gmail.com

сагледавања Пиперових становишта о значају славеносрпске епохе у развоју српског језика и српске културе.

2. Тежиште у Пиперовим сагледавањима славеносрпске епохе налази се на социолингвистичком и лингвокултуролошком тумачењу тадашњих *књижевнојезичких концепција* које су се укрштале или сукобљавале. Централна места у таквој поставци добили су Доситеј Обрадовић и Јован Стерија Поповић, одмах за њима и Захарија Орфелин, док су друге значајне личности епохе, попут Милована Видаковића или Лукијана Мушицког, остале ван Пиперовог фокуса. Овакво Пиперово усмерење у сагледавању епохе удаљавало га је од анализа језичких црта појединачних текстова, осим у једном раду (Бошков/Пипер 1981), а многи нивои језичке структуре славеносрпског језика (ортографски, морфолошки, творбени и синтаксички) остали су по страни у његовим радовима. Социолингвистички и културолошки приступ водио је Пипера пре свега ка анализама лексичких процеса (промене статуса славенизама и покушај да се формира српска научна терминологија), као и анализама граfiјских промена на релацији између црквене и грађанске ћирилице и иновација у оквиру млађе. Коначну оцену домета и перспектива славеносрпских концепција Пипер је доносио у њиховом сагледавању и самеравању са вуковском концепцијом, која је однела превагу у српској култури.

3. Иако добро упућен у постојеће периодизације развоја типова књижевних језика код Срба (Унбегаун 1995; Толстој 2004), Пипер није прецизно одређивао границе славеносрпске епохе. У првом издању уџбеника *Увод у славистику I* стоји: „Изван цркве, у књижевности, науци и публицистици, ствара се крајем XVIII века славеносрпски језик“ (Пипер 1998: 117), што је формулација која је остала готово неизмењена и у другом, прерађеном издању.¹ Мала преформулација у новом издању, међутим, није само стилске природе већ се односи на претходну допуну првобитном тексту: „Када је у другој половини постала врло актуелна потреба стварања српског књижевног језика на народној основи, дошло је до посрбљавања рускословенског језика у делима српских писаца која су била световног садржаја. Тада почиње да се ствара **славеносрпски језик**“ (Пипер 2009: 182). Исправно померајући уназад границу са краја XVIII века на његову другу половину, Пипер као да следи измене које је у односу на старију Унбегаунову периодизацију, у којој је почетак славеносрпске епохе везан за 1780. годину, унела млађа Толстојева, у којој је та иницијална тачка – 1760. година (уп. Милановић 2019).

¹ „Изван цркве, у књижевности, науци и публицистици, ствара се, дакле, крајем XVIII века славеносрпски језик“ (Пипер 1998: 117).

У оба Пиперова уџбеника се, међутим, чак ни оквирно временски не одређује крај славеносрпске епохе, што се пре свега мора довести у везу са постојањем Ивићеве поставке о доситејевском књижевном језику (Ивић 1990), коју су прихватили многи историчари српског књижевног језика, а међу првима Љиљана Суботић (2004) и други представници „новосадске школе“. Не уводећи у своја истраживања термин *доситејевски језик* чак ни при таксативном навођењу типова српскога књижевног језика (Пипер 1998, 2009), али га нигде експлицитно и не одбацујући, Пипер је оставио отвореним питање да ли је, на пример, Јован Стерија Поповић писао славеносрпским или доситејевским књижевним језиком. Потенцијални путоказ ка одговору на ово питање нуди опис славеносрпског језика као система „који је имао у основи фонолошки систем српског народног језика, а чије су граматичке одлике варирале од писца до писца и од дела до дела, па чак и од главе до главе истог дела (нпр. у *Славеносербском магазину* Захарија Орфелина), обухватајући и српске народне одлике, и српкословенске, и рускословенске и руске, што је важило и за лексику тог језика, једним делом рускословенску и руску (нарочито лексику апстрактног садржаја, при чему се, временом, и тај слој лексике доста посрбио)“ (Пипер 2009: 182). У оваквом опису фреквенција односно дистрибуција граматичких облика из народног језика очито се не узима као пресудна за одређење типа књижевног језика. Питању границе између славеносрпског и вуковског језика Пипер се, међутим, морао вратити у истом уџбенику, и он то чини опрезно кроз расправу о начину раскида са славеносрпском традицијом, коју повезује са Вуковом књижевном револуцијом:

У исто време, био је то поступни раскид са славеносрпским језиком, којим су највише писали пречански Срби. Иако је он био оштар, постојао је припремни континуитет преласка од славеносрпског ка српском књижевном језику на превасходно народној основи, у чему је улогу реформатора имао Доситеј Обрадовић, а већих или мањих заслуга имали су и други српски књижевници и филолози (Пипер 2009: 190).

Позивање на рад који је Александар Младеновић (2002) посветио питању континуитета у развоју српскога књижевног језика сведочи да је Пипер био склонији мишљењу о фазичности промена од славеносрпског до српског књижевног (стандардног) језика, што је становиште на којем је пре стварања поставке о доситејевском језику као посебном типу књижевног језика стајао и Павле Ивић (1998). Поступност промена Пипер (2009: 184) недвосмислено наглашава при крају свог синтетичког прегледа развоја српског књижевног језика: „Славеносрпски језик се постепено повлачио, а затим је и сасвим нестао, оставивши ипак извесне трагове у новом књижевном језику, нарочито у његовој лексичи.“

4. Везујући употребу славеносрпског језика углавном за „пречанске Србе“, Пипер (2009: 190) у својим уџбеницима свесно жртвује укупност територије на којој се писало славеносрпским језиком на рачун истицања њеног средишта, у којем су се налазили и кључни културни центри епохе – данашње Војводине. На сличан начин су, уосталом, поступали и сви други тумачи ове епохе. Овакво усмерење, као и усмерење на истицање примарних функција славеносрпског језика у књижевности (о чему говоримо у наредном поглављу), оставило је по страни не само проблем ширења славеносрпског језика у Црној Гори, Херцеговини или Босни већ и питање његове судбине на простору јужно од Дунава и Саве.² Како на њему постоје два значајнија културна и политичка центра које је у периоду 1828–1834. године истицао и Вук Караџић, Београд и Крагујевац, чини се да би из Пиперове перспективе посматрања било значајно сагледати улогу славеносрпског језика у културном животу ових градова и пре настанка Кнежевине Србије и у њој. Нарочито, смаграмо, од тренутка када се на овом простору формира и писани језички израз у службеној употреби (барем кроз писање државних докумената) – што је питање које до сада није довољно разрађено у србистици. Могући наговештај оваквог Пиперовог приступа налазимо у следећој констатацији: „Славеносрпска традиција имала је извесног утицаја и на претежно опредељење за екавску изговорну норму, мада је ослонац томе био у екавским новоштокавским говорима, односно у језику српских престижних културних и политичких центара и у разговорном језику“ (Пипер 2009: 184). Нормирање екавског изговора Пипер, дакле, сасвим тачно истовремено мотивише славеносрпским утицајем и утицајем разговорног језика у значајним градовима, али би се ове мотивације у будућим истраживањима могле и природно повезати.

5. Из социолингвистичке позиције Пипер приступа и стилским питањима у славеносрпској епохи. Повезујући питање стилске раслојености са нормативистичким питањима кодификације и стабилизације, он у први план истиче књижевни стил: „Упркос знатној функционалној оптерећености славеносрпског језика у разним сферама употребе, а пре свега у књижевности, његова стабилизација и кодификација одвијале су се врло споро. Славеносрпски језик је, природно, највише био отворен за српске језичке црте“ (Пипер 2009: 183). Потом се питање стилског раслојавања доводи у везу и са типом диглосије у другој половини XVIII века, кроз констатацију да „је код Срба проблем био у знатној разлици између славеносрпског, као књижевног језика, и

² Питање прихватања, начина стварања и функционисања славеносрпског језика на ијекавском подручју, пре свега у Црној Гори, тек у последње време привлачи већу пажњу историчара ове епохе, првенствено у радовима Исидоре Бјелаковић (2019).

српског народног језика (мада пример староруског језика показује да слична ситуација има и добре стране, пружајући богате могућности за функционално-стилско раслојавање језичке структуре)⁴ (Пипер 2009: 184). Пиперова констатација се несумњиво односи на прву, орфелиновску фазу развоја славеносрпског језика, али је добро познато да се процес његове вернакуларизације одвијао постепено, али константно, нарочито на плану морфолошке структуре, што је доприносило и смањењу разлика између идиома који су били друштвено вредновани као виши и нижи.

„Знатна разлика“ између идиома, као и у примерима хетерогене диглосије код Срба католика, условила је и појаву писаца који су писали српским народним језиком, или барем језиком веома блиском свакодневном. Пипер (2009: 203) ову појаву повезује са сменом стилских парадигми у српској књижевности и филозофији: „Дух рационализма и просвећености имао је у српској култури тога времена свог највећег представника у Доситеју Обрадовићу, али и у низу других писаца који су, слично њему, настојали да пишу језиком разумљивим најширем кругу потенцијалних читалаца (нпр. Павле Соларић, Емануил Јанковић, Јован Мушкатиновић).“ Стилски аспект проблема потом се сужава на жанровски, а Пипер (2009: 203) у свом синтетичком приступу опет издваја само централне личности епохе: „Временом се код Срба, пре свега у Војводини, књижевност све успешније разгранава према различитим видовима – драми (нпр. Ј. Вујић), роману (нпр. М. Видаковић), поезији (нпр. Ј. Мушички) итд.“

6. Пиперово полазиште у анализи последица нестајања славеносрпске традиције јесте да је тиме окрњен континуитет развоја нашег књижевног језика и културе, нарочито када се ово питање сагледа из шире, словенске перспективе. Вукова реформа допринела је тако постепеном нестанку чврстог савеза *Slavia Orthodoxa* на српскоме културном тлу. Пипер (2009: 192) разлоге за слабљење снажних српско-руских језичких и културних веза више приписује Копитаровом политичком деловању но његовим и Вуковим филолошким убеђењима будући да „је тешко искључити могућност да се Јернеј Копитар у свему томе водио и својим политичким убеђењима, тим пре што их он није крио.“ Полазећи од тековина културног контакта Срба и Руса који је био обострано плодотворан још од средњег века, Пипер (2009: 192) готово са жаљењем које од слависте и можемо очекивати констатује „да је Копитар успео, макар и посредно, да реализује настојање државе (чији је високи чиновник био) да одвоји српски књижевни језик од рускословенског језика у форми инспирисања и свестраног подржавања српског филолошког 'устанка'“³ Овај проблем сагледан је на другом месту и из социолингвистичке пер-

³ Уп. и ауторово мишљење о негативним ставовима које су на рачун Вукове реформе, а у корист славеносрпске писмености (пре свега графичке и ортографије), износили руски слависти у: Пипер 1999: 165.

спективе, односно погледа на односе између дугорочне аустријске и недовољно јединствене српске језичке политике: „На плану језичке политике тиме су реализована ранија настојања бечког двора да се Србима допусти школовање и књижевни језик само на народној основи (и с латиничким писмом) како би се он тиме удаљио од рускословенског језика“ (Пипер 2007: 435).

У културолошком контексту важно је истаћи и да је Пипер (2009: 193), као једну од последица чињенице да је после Вукове реформе српски језик „умногоме одвојен од рускословенске и славеносрпске традиције“, наводио и његово прихватање од стране хрватских филолога на Бечком књижевном договору, што је као битан детаљ у уџбеник пренео из студије посвећене Стеријиним филолошким погледима.⁴

На Пиперову похвалу наилази идеја о увођењу народног језика у културу, „која је сама по себи била прогресивна и коју су пре Караџића други већ били почели да остварују, али на мање радикалан, обазривији начин, у складу с друштвеним приликама и својим могућностима у њима, посебно Доситеј Обрадовић, Сава Мркаљ, Лука Милованов и други“ (Пипер 2009: 192–193). Проблем, дакле, није препознат у идеји него у начину њене реализације. Пипер (2004: 188), међутим, наглашава да раскид са традицијом није био „потпун“ и да је био „поступан“: „Декларативно, раскид је изгледао оштар, али је фактички постојао припремни континуитет преласка од славеносрпског ка српском књижевном језику на преваходно народној основи.“ Идеја о континуитету развоја остаје константа његових радова (уп. Пипер 2007: 435, 445; 2014: 305).

7. Наведени цитат у којем Пипер тумачи природу књижевнојезичког (дис)континуитета добра је основа за његово сагледавање сличности и разлика у два централна књижевнојезичка концепцијама које су створили Доситеј Обрадовић и Вук Караџић. У питању је тема која је незаобилазна у сагледавањима српске културе у другој половини XVIII и почетка XIX века, о којој су писали готово сви историчари српскога књижевног језика, али и историчари српске књижевности тога периода. Будући да су се оба великана залагала за српски језик у српској књижевности, Пипер кључне концепцијске разлике препознаје на тактичко-стратешкој равни, видљиве у њиховим погледима на динамику вернакуларизације, али и на културолошкој равни, препознатљиве у њиховим погледима на избор основице стандардног језика:

⁴ Пиперово стално научно промишљање водило га је и преформулацијама, а по правилу су нова стилска или термилошка решења била боља од претходних. Тако у студији о Стерији пише да је „српски књижевни језик одвојен од црквенословенске традиције“ (2007: 435), што је у уџбенику, две године касније, студентима прецизирано.

Разлика између погледа Доситеја Обрадовића и Вука Караџића на реформу књижевног језика није била само у времену и околностима у којима су делали него је била и концепцијске природе будући да је Доситеј Обрадовић тежио *умереном приближавању народном језику* [истакао А. М.], имајући у виду и мање-више урбанизован део српског народа, док је Вук Караџић у том погледу био радикалнији и искључивији у односу на језик градског становништва, поготову пречанског (њихов језик је често називао „исквареним“). У суштини, прва концепција имала је више „урбану“, а друга превасходно „руралну“ усмереност (ПИПЕР 2009: 193).

Културолошки аспект проблема селекције своди се, дакле, на опозицију *урбано : рурално*. У наведеној поставци, коју је истовремено са Пипером заступао и социолингвиста Милорад Радовановић,⁵ исправно су истакнуте доминантне усмерености великих реформатора језика, али њих не треба уопштити без извесних ограда. Управо из тог разлога Пипер је и нагласио да је Караџић био искључив пре свега према говору само пречанских, а не свих, српских градова, свестан његових реконструкција фонетско-фонолошке норме из 1836. и 1839. године, када је као узорне узео говоре босанско-херцеговачких градских средина и Дубровника, као и на поменуто угледање на говоре Београда и Крагујевца при писању познатих текстова екавицом. Не треба овде заборавити ни лексичке потврде из градских средина које је Вук унео у своје речнике.

Проблем основице стандардног језика у центру је и Пиперових сагледавања Стеријиних филолошких погледа. Пипер (2007: 434) Стеријино мишљење широко контекстуализује, смештајући га у тада актуелно европско окружење, али без позивања на конкретне примере:

Погледи Јована Стерије Поповића на српски књижевни језик умногоме су одражавали не само урбани и интелектуални менталитет српског грађанског друштва његовог времена и поколења, него и доста распрострањену концепцију књижевног језика у тадашњој Европи, где је обично језик урбаних средина имао важну улогу у формирању књижевних језика, а поред тога, више или мање, улогу је имала и постојећа књижевна традиција.

Стеријина идеја о кодификовању „средњег стила“ из барокне поставке трију стилова базирана је и на европској пракси и на развоју српске културе у читавом XVIII и првој половини XIX века јер је славеносрпски, макар делом, баштинио и српскословенско наслеђе, као што је то чинио и са рускословенским и руским. Оваква селекција стила очито је

⁵ Радовановић (2007: 452) вуковски народни образац у планирању књижевног (стандардног) језика одређује као „доминантно руралне провенијенције“, а доситејевски као „доминантно урбане провенијенције“.

блиска и самом аутору рада, који као паралелу наводи предности које је руска култура, нарочито књижевност, стекла Ломоносовљевим избором:

На пример, руски књижевни језик своје прво теоријско утемељење добио је у Ломоносовљевој теорији трију стилова (чији корени сежу у антику): високог, средњег и ниског, која је фаворизовала средњи стил не одбацујући стилске ресурсе високог и ниског (Пипер 2007: 434).

Пиперово поређење између руске и српске језичке ситуације у XVIII и XIX веку на јаким је научним основама јер је сличан био и тип триглосије. Имајући исти језик (рускословенски) у функцији високог стила, и исти тип вернакулара у функцији ниског, српска и руска језичка ситуација као да је подразумевала парадигматско решење проблема средњег стила. Како је идеја о руском књижевном језику као средњем стилу код Срба природно брзо пропала, ту улогу преузео је славеносрпски језик, који би био континуант развоја у претходним књижевнојезичким етапама. Снагу аргументације за избор средњег стила Пипер (2007: 434) додатно појачава и навођењем примера из једног несловенског, али нама културолошки блиског језика – грчког. Коначно, аргументацију прати и позивање на тадашње и потоње филолошке ауторитете:

Новогрчки књижевни језик је такође дуго ишао путем коегзистенције књишког и народног језика (што је Стерији морало бити познато, а за слично решење, када је о српском језику реч, залагао се Лукијан Мушицки). Штавише, неки познати словенски филолози – Стеријини савременици били су мишљења да је и за српски књижевни језик средњи пут био најбољи (нпр. Јозеф Добровски), односно да би умесно било ублажити правописни радикализам Вукове књижевнојезичке реформе (нпр. Јан Бодуен де Куртене) [...], што је Стерији, који је био „усавршитељ више него превратник“ [...] морало бити блиско.

Концепцијски сукоб око основице језика писмености довео је и до стварања двеју удаљених струја међу српским интелектуалцима, а у овој процесу Пипер (2007: 435) наглашава генерацијске и статусне разлике између ових заједница, али и разлике везане за различите поетике конкурентних стилских формација (класицизма и сентиментализма с једне, а романтизма с друге стране):⁶

Филолошки спорови око српског књижевног језика у XIX веку, жестина којом су често вођени и удаљеност гледишта појединих учесника у њима довели су до поделе унутар српске интелигенције на део који је према књижевнојезичкој реформи показивао отпор или резерву (представници тог дела интелигенције већином су припадали старијем поколењу, а међу њима је било и виђенијих књижевника, нпр. Ј. Хаџић,

⁶ На поетичким разликама у књижевноисторијским анализама инсистирао је Милорад Павић.

Л. Мушички, М. Видаковић), и углавном млађе поколење, које је реформи прихватило с романтичарским одушевљењем својственим и њиховом времену и њиховим годинама.

8. Занимљиво је то да је Пипер, иако по вокацији синтаксичар, више лингвокултуролошке пажње посветио лексичким но синтаксичким процесима и појавама у славеносрпској епохи. Из ове перспективе у центру његовог интересовања нашла су се два питања везана за славеносрпску епоху: а) статус и судбина лексичких славенизама; б) покушај заснивања научне терминологије. Одбацивање славенизама посматра се и из стилистичке перспективе, кроз критику радикалности Вукове селекције лексике у оба издања речника, али и каснијих поступака вуковаца: „Остварена концепција реформе сузила је српске књижевнојезичке стилске ресурсе одбацивањем већине славенизама уместо њиховог селективног промишљеног и планског задржавања“ (Пипер 2007: 435). Пиперова објективност у научним анализама, односно тежња да се емпатија са несумњиво себи блиским личностима из славеносрпске епохе потисне, видљива је и у третирању проблема славенизама. Иако стално наглашава пре свега њихову стилску, али и несумњиву информативну, културолошку, традицијску и симболичку функцију, Пипер (2007: 443) разуме мотивацију за један Стеријин књижевни поступак и не помишља да га изостави из анализе:

Иако није одобравао отпор представника књижевнојезичке реформе, који је понекад лично на отворену зловољу према црквенословенским елементима у српском књижевном језику, чак и када су славенизми били добро уклопљени у језички систем и одомаћени у српској књижевности, Стерија је умео да се нашали с претеривањима у употреби црквенословенизама, поготову где им није место, нпр. у породичном кругу (као у милобруци „Сцена једна за оне који су за славенским језиком занешени“).

Питање Стеријиног покушаја организовања рада на српској научној терминологији Пипер пак са чисто лингвистичког (нпр. колики је био удео славенизама, да ли су новосковани термини са књишким творбеним елементима били творбено регуларни и сл., што су питања о којима је и пре њега веома компетентно писано) пребацује опет на шири културолошки терен. Познати спор између Стерије и Вука у Друштву српске словесности Пипер (2007: 436) смешта у ново окружење: „Тај спор имао је ближи и даљи узрок. Ближи узрок тиче се српске терминологије, а даљи узрок, али важнији, тиче се питања ко је меродавнији да одлучује о изградњи српског књижевног језика и српске филологије.“ Сукобљавајући Стеријин став да то мора бити институција и Вуков став да то може бити и појединац са изграђеним језичким осећањем, Пипер је стао на Стеријину страну. Штета је стога што током научне каријере Пипер из

ове перспективе није детаљније анализирао филолошке и језикословне активности тадашњих водећих културних институција – Матице српске и Друштва српске словесности.

9. У Пиперовим сагледавањима граfiјских тенденција у славеносрпској епохи посебну вредност има на ваљаним критеријумима изведена класификација Стеријиних аргумената за избор црквенословенске ћирилице као јединог српског писма, будући да се овај писац „ипак недвосмислено опредељује против двоазбучности“ (Пипер 2007: 441). Пипер, парафразирајући на истом месту Стеријине радове и користећи савремену лингвистичку терминологију, издваја следеће пишчеве разлоге за наведени избор: а) „поштовање културног наслеђа“, б) „културно-верски разлог“, в) „дидактички“, г) „технички“ и д) „функционални“. Понављајући и тумачећи Стеријину аргументацију за чување црквене ћирилице и имајући разумевања за наведене разлоге (али не и за предложено решење), Пипер (2007: 442), преко критике савремене српске двоазбучности односно двоисписности, долази до упозорења да би и савремена српска грађанска ћирилица код Срба могла доживети судбину некадашње црквене.

10. У својим анализама славеносрпске епохе Пипер се највише позивао на мишљења Павла Ивића и Александра Младеновића, али и других представника „новосадске школе“ (Милке Ивић, Александра Албина, Јована Кашића, Светозара Стијовића). Поред њих, уважавао је и доприносе Богдана Терзића, чију је књигу детаљно приказао и похвалио његове анализе језика Јована Рајића, Захарија Орфелина и Герасима Зелића (Пипер 2018: 226–227). При тумачењу односа између доситејејевске и вуковске књижевнојезичке концепције од користи су му били и погледи историчара друштва Мирослава Јовановића и историчара српске књижевности Саве Дамјанова. Међу страним историчарима српскога књижевног језика посебно је истицао заслуге Владимира П. Гудкова (1999). Сматрамо корисним наглашавање да се Пипер, иако се неретко посвећивао Доситејевој књижевнојезичкој концепцији, у својим радовима није позивао нити на Сучевићеву студију о Доситејевом језику (М. Сучевић, *Језик у делима Доситејева Обрадовића*, Извештај Српске православне велике гимназије Ср. Карловачке за школску годину 1913/14, књ. 55, Сремски Карловци, 1914, 5–60) нити на Кунину монографију о истом питању (Herta Kuna, *Језишке карактеристике књижевних djela Dositeja Obradovića*, Djela, XXXVI, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka, knj. 21, 1970, Sarajevo).⁷

⁷ У радовима мањег обима Пипер се концентрисао само на литературу која је била у најнепосреднијој вези са темом истраживања. Вероватно зато у библиографијама Пиперових радова нема ни референци значајних истраживача славеносрпске епохе попут

И сâм научно формиран у окружењу Павла Ивића и Милке Ивић, као и Александра Младеновића, Пипер је много пажње посвећивао методологији лингвистичких истраживања, па је у коауторству са Мирјаном Бошков, у раду посвећеном преводном изразу у једном тексту Орфелиновог *Славеносрпског магазина* (1768) који је потом као језичко-стилски адаптиран објављен и у *Седмици* (1858), сагледао и домете Младеновићевог метода упитника у анализи „преддуковских“ текстова. Указујући и на добре и на лоше стране овог метода (Бошков/Пипер 1981: 66), аутори се залажу за метод контрастивне анализе као комплементаран, а не искључујући метод. Поредиши два метода у примени на преведен или адаптиран текст, они закључују:

„Примена упитника представља заправо добру сондажу материјала са увек присутном могућношћу да извесне особине текста упитнику промакну, или да не буду на адекватан (дистинктиван) начин регистроване. Методом контрастивне анализе текстова могу бити утврђене *све* диференцијалне особине примарног и секундарног текста, односно инвентар особина карактеристичних за дати превод или адаптацију. Резултати овог метода такође могу бити статистички истражени“ (Бошков/Пипер 1981: 67).

Сличне примедбе на рачун Младеновићевог упитника и слични предлози за његову надоградњу после наведених стигли су у више наврата и од Ане Кречмер, у монографији посвећеној управо методолошким питањима истраживања славеносрпске епохе, као и у радовима који су углавном произлазили из ње (Кречмер 1989, 1990).

11. Пипер је тумачењима славеносрпске епохе допринос дао и директно, преко својих студија и књига које смо тумачили, али и индиректно, кроз дискусије на научним скуповима, кроз колегијалне разговоре са историчарима српског језика и менторства у студентским радовима и докторским дисертацијама. Други наведени тип доприноса, нажалост, никада у науци није вреднован ни приближно као први, нити је разрађена методологија за мерење таквих научних активности. Стога је наша одговорност овде већа, те морамо нагласити Пиперову отвореност за подстицање научне дискусије и проток научних информација везаних за славеносрпску епоху, чак и кроз његове препоруке за проучавање мање познатих аутора и њихових књига, сугестије у којем би смеру могла тећи потенцијална истраживања или кроз његова питања колегама који би млади научни радник могао успешно одговорити појединим научним захтевима. Највидљивији спољашњи одраз такве посвећености у овој области јесте Пиперово менторство при изради докторске дисертације *Филолошко дело Јована Сџерије Појовића* коју је Неда Павловић одбранила на Филолошком факултету Универзитета у Бе-

ограду 2015. године. У овој дисертацији ауторка је разрадила и допунила Пиперове погледе на улогу Јована Стерије Поповића у књижевнојезичким процесима у XIX веку.

12. Из научних погледа на славеносрпску епоху огледа се у пуној мери и језичка личност Предрага Пипера. Као слависта, русиста и србиста (али, додајмо, и као верник – што у тумачењима развоја књижевног језика у XVIII и XIX веку није неважно јер говори о једној врсти ваннаучне, али релевантне оријентисаности),⁸ он је „обделавао њиве српске и словенске словесности“, како је сâм говорио (ДРАГИЋЕВИЋ 2022: 319), увиђајући да је на њима значајно било и славеносрпско семе. Иако су препознатљиве и личне симпатије за поједине значајне личности епохе, нарочито за Јована Стерију Поповића, Предраг Пипер је у својим радовима објективно сагледавао функционалне и стилске домете славеносрпске културне оријентације. Препознајући све добре стране доситејевске књижевнојезичке концепције, он је без пристрасности тумачио и ограничења Вукових и вуковских погледа на стварање српскога стандардног језика, као и њихове добре стране, али је истовремено и добронамерно опомињао – што нажалост није честа пракса у научним радовима – на могуће последице понављања грешака из наше књижевнојезичке историје. Несумњиво је да ће у будућој историји српске филологије, за коју се у многим својим радовима залагао, Предраг Пипер добити заслужено место и као тумач књижевнојезичких концепција славеносрпској епохи, као и домета и ограничености њихових реализација.

Цитирана лијература

БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора Г. „Језик докумената Архива манастира Савине (18. век)“.

У: Ј. Стојановић (главни и одговорни уредник). *Српско језичко и књижевно наслеђе на њосијору данашње Црне Горе. Српски језик и књижевност данас: зборник радова са Другог међународног научног скуја одржаног у Подгорици 26–28. маја 2017. године*. Подгорица: Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори; Нови Сад – Бања Лука: Матица српска – Друштво чланова Матице српске у Републици Српској, 2019: стр. 515–526.

[БЈЕЛАКОВИЋ, Isidora G. „Jezik dokumenata Arhiva manastira Savine (18. vek)“]. U: J. Stojanović (glavni i odgovorni urednik). *Srpsko jezičko i književno nasljeđe na prostoru današnje Crne Gore. Srpski jezik i književnost danas: zbornik radova sa Drugog međunarodnog naučnog skupa održanog u Podgorici 26–28. maja 2017. godine*. Podgorica: Matica srpska – Društvo članova u Crnoj Gori; Novi Sad – Banja Luka: Matica srpska – Društvo članova Matice srpske u Republici Srpskoj, 2019: str. 515–526]

⁸ Супротне примере оријентисаности, за научно сагледавање нечијег опуса ипак битне макар због смештања у одговарајући културни контекст, можемо препознати у радовима српских филолога који су били чланови Савеза комуниста Југославије у тзв. послератном периоду, нарочито у радовима Михаила Стевановића и Миодрага Поповића.

- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. „Ходао је сам кроз свој монашки живот“. *Нова зора*, 73–74 (2022): стр. 317–321.
- [DRAGIĆEVIĆ, Rajna. „Hodao je sam kroz svoj monaški život“. *Nova zora*, 73–74 (2022): str. 317–321]
- ИВИЋ, Павле. *Преглед историје српског језика*. Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижевна Зорана Стојановића, 1998.
- [IVIĆ, Pavle. *Pregled istorije srpskog jezika*. Novi Sad – Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1998]
- ИВИЋ, Павле. „Доситејевски књижевни језик између славеносрпског и вуковског“. *Научни сасијанак слависти у Вукове дане*, 19/2 (1990): стр. 5–14.
- [IVIĆ, Pavle. „Dositejevski književni jezik između slavenosrpskog i vukovskog“. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 19/2 (1990): str. 5–14]
- КРЕЧМЕР, Ана. „Неколико напомена поводом 30-годишњег јубилеја истраживања славеносрпског доба“. *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику*, XXXIII (1990): стр. 221–231.
- [KREČMER, Ana. „Nekoliko napomena povodom 30-godišnjeg jubileja istraživanja slavenosrpskog doba“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, XXXIII (1990): str. 221–231]
- МИЛАНОВИЋ, Александар. „Корелације између периодизација књижевног језика и периодизација књижевности“. У: Злата Бојовић (ур.). *Периодизација нове српске књижевности : поводом 150. годишњице рођења Павла Поповића (16. IV 1868 – 4. VI 1939)*. Београд: Српска академија наука и уметности, 2019: стр. 137–149.
- [MILANOVIĆ, Aleksandar. „Korelacije između periodizacija književnog jezika i periodizacija književnosti“. U: Zlata Bojović (ur.). *Periodizacija nove srpske književnosti : povodom 150. godišnjice rođenja Pavla Popovića (16. IV 1868 – 4. VI 1939)*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 2019: str. 137–149]
- МЛАДЕНОВИЋ, Александар. „О континуитету у развоју српског књижевног језика (до средине XIX века)“. *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику*, XL/1–2 (2002): стр. 83–90.
- [MLADENOVIĆ, Aleksandar. „O kontinuitetu u razvoju srpskog književnog jezika (do sredine XIX veka)“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvitiку*, XL/1–2 (2002): str. 83–90]
- ПАВЛОВИЋ, Неда В. *Филолошко дело Јована Стерије Поповића*. Београд: Филолошки факултет [рукопис докторске дисертације], 2015.
- [PAVLOVIĆ, Neda V. *Filološko delo Jovana Sterije Popovića*. Beograd: Filološki fakultet [rukopis doktorske disertacije], 2015]
- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. „Поводом Стерије: оглед о књижевном језику“. У: Љубомир Симић (ур.). *Јован Стерија Поповић 1806–1856–2006*. Београд: Српска академија наука и уметности, 2007: стр. 451–460.
- [RADOVANOVIĆ, Milorad. „Povodom Sterije: ogled o književnom jeziku“. U: Ljubomir Simović (ur.). *Jovan Sterija Popović 1806–1856–2006*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 2007: str. 451–460]
- СУБОТИЋ, Љилјана. „Из историје књижевног језика: ’питање језика‘“. *Лингвистичке свеске*, 4 (2004): стр. 145–191.
- [SUBOVIĆ, Ljiljana. „Iz istorije književnog jezika: ’pitanje jezika‘“. *Lingvističke sveske*, 4 (2004): str. 145–191].

- ТОЛСТОЈ, Никита И. *Студије и чланци из историје српског књижевног језика*. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Вукова задужбина – Матица српска, 2004.
- [TOLSTOJ, Nikita I. *Studije i članci iz istorije srpskog književnog jezika*. Beograd – Novi Sad: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Vukova zadužbina – Matica srpska, 2004]
- УНБЕГАУН, Борис. *Почеци књижевног језика код Срба*. Београд – Нови Сад: Вукова задужбина – Матица српска – Орфелин, 1995.
- [UNBEGAUN, Boris. *Počeci književnog jezika kod Srba*. Beograd – Novi Sad: Vukova zadužbina – Matica srpska – Orfelin, 1995]

*

- КРЕТСХМЕР, Анна. *Zur Methodik der Untersuchung älterer slavischer schriftsprachlicher Texte (am Beispiel des slavenoserbischen Schrifttums)*. München: Verlag Otto Sagner, 1989.

Извори

- БОШКОВ, Мирјана, Предраг Пипер. „Оглед контрастивне анализе текста у проучавању језика српске књижевности у XVIII–XIX веку“. *Зборник матице српске за филологију и лингвистику*, XXIV/1 (1981): стр. 55–74.
- [BOŠKOV, Mirjana, Predrag Piper. „Ogled kontrastivne analize teksta u proučavanju jezika srpske književnosti u XVIII–XIX veku“. *Zbornik matice srpske za filologiju i lingvistiku*, XXIV/1 (1981): str. 55–74]
- ПИПЕР, Предраг. *Увод у славистику I*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1998.
- [PIPER, Predrag. *Uvod u slavistiku I*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1998]
- ПИПЕР, Предраг. „В. П. Гудков. *Славистика. Србистика*. Москва: Московский университет, 1999“. *Зборник Матице српске за славистику*, 56–57 (1999): стр. 164–166.
- [PIPER, Predrag. „V. P. Gudkov. *Slavistika. Serbistika*. Moskva: Moskovskij universitet, 1999“. *Zbornik Matice srpske za slavistiku*, 56–57 (1999): str. 164–166]
- ПИПЕР, Предраг. „Два века српске филологије кроз два века новије историје српског народа“. У: *Српски између великих и малих језика*, друго, допуњено издање. Београд: Београдска књига, 2004а: стр. 182–192.
- [PIPER, Predrag. „Dva veka srpske filologije kroz dva veka novije istorije srpskog naroda“. U: *Srpski između velikih i malih jezika*, drugo, dopunjeno izdanje. Beograd: Beogradska knjiga, 2004a: str. 182–192]
- ПИПЕР, Предраг. „О новијим проучавањима русизама у српском језику“. У: *Српски између великих и малих језика*, друго, допуњено издање. Београд: Београдска књига, 2004б: стр. 280–298.
- [PIPER, Predrag. „O novijim proučavanjima rusizama u srpskom jeziku“. U: *Srpski između velikih i malih jezika*, drugo, dopunjeno izdanje. Beograd: Beogradska knjiga, 2004b: str. 280–298]
- ПИПЕР, Предраг. „Погледи Јована Стерије Поповића на српски језик у свом и нашем времену“. У: Љубомир Симовић (ур.). *Јован Стерија Поповић 1806–1856–2006*. Београд: Српска академија наука и уметности, 2007: стр. 433–450.

- [PIPER, Predrag. „Pogledi Jovana Sterije Popovića na srpski jezik u svom i našem vremenu“. U: Ljubomir Simović (ur.). *Jovan Sterija Popović 1806–1856–2006*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 2007: str. 433–450]
- ПИПЕР, Предраг. *Увод у славистику I*, друго, прерађено издање. Београд: Завод за уџбенике, 2009.
- [PIPER, Predrag. *Uvod u slavistiku I*, drugo, prerađeno izdanje. Beograd: Zavod za udžbenike, 2009]
- ПИПЕР, Предраг. „Актуелност погледа Меше Селимовића на реформу српског књижевног језика“. У: *Лингвистичка славистика : Студије и чланци*. Београд: Славистичко друштво Србије, 2014: стр. 300–318.
- [PIPER, Predrag. „Aktuelnost pogleda Meše Selimovića na reformu srpskog književnog jezika“. U: *Lingvistička slavistika : Studije i članci*. Beograd: Slavističko društvo Srbije, 2014: str. 300–318]
- ПИПЕР, Предраг. „Славистички портрети као увиди у новију историју славистике“. У: *Прилози историји српске лингвистичке славистике : Друга половина XX века*. Београд: Чикоја штампа, 2018: стр. 207–253.
- [PIPER, Predrag. „Slavistički portreti kao uvidi u noviju istoriju slavistike“. U: *Prilozi istoriji srpske lingvističke slavistike : Druga polovina XX veka*. Beograd: Čigoja štampa, 2018: str. 207–253]

Александр М. Миланович
Белградский университет
Филологический факультет
Кафедра сербского языка с южнославянскими языками

ПРЕДРАГ ПИПЕР КАК ТОЛКОВАТЕЛЬ СЛАВЯНОСЕРБСКОЙ ЭПОХИ

Резюме

В статье анализируется вклад Предрага Пипера в исследования славяно-сербской эпохи, который выявляется в работах, опубликованных на протяжении длительного периода. Центр в анализах данной эпохи Пипер сосредоточивает на социолингвистическое и лингвокультурологическое толкование тогдашних взаимопересекающихся и противопоставляющихся концепций литературного языка. Центральные места в такой постановке получили Досифей Обрадович и Йован Стерия Попович, а вслед за ними и Захария Орфелин.

Ключевые слова: Предраг Пипер, славяносербский язык, диглоссия, стилистическое расслоение, концепция литературного языка, лексический славянизм, урбанизация, терминология, лингвистическая методология.

Aleksandar M. Milanović
University of Belgrade
Faculty of Philology
Department of Serbian Language with South Slavic Languages

PREDRAG PIPER AS AN INTERPRETER OF THE SLAVONIC SERBIAN AGE

S u m m a r y

The paper analyzes Predrag Piper's contribution(s) to the research of the Slavonic Serbian age in the research papers published over the years of his fruitful research. In his works, Piper focuses on the sociolinguistic and linguo-cultural interpretation of the intersecting and contrasting literary and linguistic tendencies and features of the time. The focal points of his research are the works of Dositej Obradović, Jovan Sterija Popović, as well as Zaharije Orfelin.

Keywords: Predrag Piper, Slavonic Serbian language, diglossia, stylistic diversity, linguo-stylistic concept, lexical Slavism, urbanization, terminology, linguistic methodology.